Factoren die het buitenspelen van kinderen beïnvloeden

Buitenspelen is goed voor een kind! Het bevordert de motorische, fysieke en sociale ontwikkeling maar ook het cognitief en emotioneel vermogen (Berkhout, 2018). Echter, is in vergelijking met 2013 het aantal kinderen dat elke dag buiten speelt van 20% naar 14% gedaald. Van de 1.2 miljoen kinderen in de basisschoolleeftijd zijn er dus meer dan 1 miljoen kinderen die niet meer dagelijks buitenspelen! (Jantje Beton, 2018). Sommige speelplekken worden nog dagelijks gebruikt, maar veel liggen er ook verlaten bij. Hoe zorgen we ervoor dat de speelplekken weer populaire plekken worden? Welke factoren bepalen het succes van een populaire speelplek? Innosportlab Sport & Beweeg heeft hier in opdracht van Branchevereniging Spelen en Bewegen in de periode oktober 2019 tot en met januari 2020 literatuuronderzoek naar gedaan.

Binnen speelplekken kan er een onderscheid worden gemaakt tussen formele en informele speelplekken. Met formele speelruimten worden de ruimte en de voorzieningen aangeduid die specifiek en exclusief zijn ingericht op de speelfunctie. Met informele speelruimte wordt de ruimte aangeduid zonder specifieke speeltoestellen waar kinderen (veilig) kunnen spelen, zoals de straat, de stoep, het plantsoen en het water (OBB Ingenieursbureau, 2005). De nadruk binnen het onderzoek ligt op de formele speelplekken. Binnen de formele speelplekken wordt er een onderscheid gemaakt tussen de ‘fantasiespeeltuin’ en een ‘sportieve speeltuin’. Een ‘fantasiespeeltuin’ is een speelplek waar veel (verschillende soorten) speelinstrumenten te vinden zijn, denk hierbij aan glijbaan, wipwap en een klimrek. Uit onderzoek van Veitch et al. (2006) blijkt dat deze speeltuinen vaak als saai worden ervaren door oudere kinderen en meer in trek zijn bij de jongere doelgroep. Een ‘sportieve speeltuin’ is wel bij oudere kinderen in trek. Hierbij moet gedacht worden aan voetbalvelden, basketbalring(en) of skatebanen.

Deze (spelende) doelgroep reikt dan ook verder dan slechts de basisschoolleeftijd. Het is dus belangrijk goed in acht te houden op welke leeftijd en doelgroep een speeltuin zich richt. Een goede voorbereiding is key. Betrek de omwonenden, ouders en kinderen, maar ook de lokale organisaties bij het ontwerp van de speeltuin. Hierop volgen verschillende fysieke en sociale factoren, die invloed hebben op het buitenspelen van kinderen in de leeftijd van 6-13 jaar, die uit het literatuuronderzoek naar voren zijn gekomen.

Fysieke factoren

Onder de fysieke factoren/omgeving verstaan we de beschikbaarheid van kenmerken in de fysieke omgeving die gezond gedrag bevorderen of juist belemmeren (Brug, J., & Van Lenthe, F., 2006). De fysieke omgeving kan ook worden omschreven als de gebouwde omgeving in een buurt (dus bijvoorbeeld gebouwen en de infrastructuur), aantastingen van die gebouwen en de infrastructuur (vervuiling, vandalisme) en de natuur (gras, slootjes, bomen), die zowel aangelegd als van nature aanwezig kan zijn (Rauws, 2018).

Omgeving: denk bij het bepalen van de locatie van een speeltuin aan het minimaliseren van de afstand van de speelplek tot de woningen van de doelgroep. Zorg ervoor dat een speelplek in het zicht van de woningen ligt. Ligt een speelplek aan de achterkant van de huizen dan kan men de speelplek en kinderen minder goed in de gaten houden. Hierdoor voelt een plek al snel minder veilig en laten de ouders hun kinderen hier minder snel naar toe gaan (Sitewise, 2019; van den Bogaard et al., 2009). Een omgeving met laagbouw is gunstiger dan een omgeving met veel hoogbouw. Laagbouw verhoogt de sociale controle waardoor het veiliger voelt. Een speelplek tussen hoogbouw moet ten minste vanuit de flat te zien zijn (Alleman et al., 2005). Goede bereikbaarheid voor fietsers en wandelaars zal voor extra reuring zorgen. Een speelplek aan bijvoorbeeld wandelroutes plaatsen, zorgt voor sociale controle, extra levendigheid maar ook extra veiligheid door het creëren van natuurlijke barrières met het verkeer. (Sitewise 2019; Boer et al., 2005)

Kwaliteit van de speelplek: wanneer de kwaliteit van een speelplaats goed is, is de kans groter dat ouders hun kinderen er laten spelen. Maar ook is de kwaliteit van groot belang om speelplekken hun sociale en onderwijzende functies te laten vervullen. Hiervoor is het belangrijk dat de speelplek en omgeving goed onderhouden en schoon zijn (met name vrij van hondenpoep), de toestellen veilig en onderhouden, de speelplek goed verlicht is waardoor men langer buiten kan spelen en dat de verkeersveiligheid op orde is. (Boer et al., 2005; Veitch et al., 2006)

Variatie van de speelplek: verschillende spelvormen trekken verschillende leeftijdsgroepen. Creëer uitdagingen die hierbij passen. Zorg voor genoeg verschillende spelvormen op de plek, zorg voor variatie in afwerking (tegels, gras, zand), zorg voor een aantal speeltoestellen, vorm speelaanleidingen en maak ruimte voor vrij spel. Speelaanleidingen, zoals hoogte verschillen, muurtjes, bomen en vrij spel ruimtes zorgen ervoor dat kinderen worden uitgedaagd hun eigen spellen te bedenken. Het prikkelt de fantasie van kinderen wat goed is voor de algehele ontwikkeling. (Boer et al., 2005; Helleman, 2019; Sitewise, 2019; van den Bogaard et al., 2009)

Inclusiviteit: maak een speelplek beschikbaar voor alle doelgroepen met betrekking tot leeftijd, geslacht, afkomst en gezondheid. De speeltuin beschikbaar maken voor verschillende leeftijden kan zorgen voor sociale (positieve) reuring en verminderd vandalisme. Een speeltuin is vaak gericht op één leeftijd of doelgroep, denk aan een glijbaantje en wipkip voor de allerkleinsten. Voor oudere kinderen valt hier niks te beleven waardoor ze al gauw misbruik gaan maken van de plek, rondhangen en mogelijk vandalisme plegen. Door het speeltuintje te combineren met bijvoorbeeld een pannakooi krijgt de oudere leeftijd ook de mogelijkheid te spelen, bewegen en sporten. Daarnaast breng je op deze manier meerdere leeftijdsgroepen bij elkaar wat de sociale cohesie kan verbeteren. Zorg voor zones, een actieve zone met speeltoestellen, een rustige zone met bijvoorbeeld zand- en waterspel en een zone voor vrij spel. Hiermee zorg je ervoor dat alle leeftijden op dezelfde plek kunnen spelen zonder elkaar in de weg te lopen. Jonge kinderen worden aangetrokken tot felle kleuren, terwijl oudere kinderen op zoek zijn naar een stoere uitstraling. Vergroot de veiligheid van de jongere kinderen

door een afrastering aan te brengen. Maar denk bij inclusiviteit ook aan de toegankelijkheid voor ouders, bijvoorbeeld door bankjes te plaatsen waar zij elkaar kunnen ontmoeten terwijl ze de kinderen in de gaten houden. (Bakker, z.d.; De Vries et al., 2010; Meijer, 2016; van den Bogaard et al., 2009)

Natuurlijke aankleding: kinderen spelen graag 'in het groen' (Van den Berg et al., 2017; van den Bogaard et al., 2009), en kinderen van 6-11 jaar hebben een speciale band met de natuur (De Vries et al., 2010). Ze vinden een natuurlijke omgeving veel aantrekkelijker dan bebouwd, en een natuurlijke omgeving stimuleert tot bewegen. Dit betreft niet alleen gras, maar ook bosjes en bomen. Het groen kan gebruikt worden als landschappelijke inrichting waarbij het een meerwaarde heeft voor de aantrekkelijkheid maar ook om de grenzen van het plantsoen en de speelplek in elkaar te laten overlopen. Hierdoor wordt de speelruimte voor het kind vergroot. Daarnaast biedt het beschutting tegen wind, zon en regen. De natuur, water en het groen kunnen ook een speelaanleiding zijn. Een klimboom daagt meer uit dan een klimtoestel. Onder andere omdat een boom continu verandert wat weer bijdraagt aan variatie. Ook de verwerking van water geeft een succesfactor. Hierbij is het belangrijk dat steile hellingen en hekjes worden vermeden, om de veiligheid van de plek te waarborgen. Daarnaast kunnen natuurlijke elementen dienen als spannende, veilige, intieme, beschutte en verborgen plekken die de fantasie van kinderen bevorderen. (Boer et al., 2006; OBB Ingenieursbureau, 2005; van den Bogaard et al., 2009)

Verkeersveiligheid: belangrijke factoren voor ouders in het wel of niet laten buitenspelen van hun kinderen zijn het oversteken van een drukke weg, geparkeerde auto's en doorgaand verkeer. Dit zorgt voor een gevoel van onveiligheid. Het aanbrengen van stoplichten, veilige oversteekplekken, drempels, 30-km zones etc. kan de veiligheid verhogen. Echter wordt dit vaak door een andere afdeling (binnen de gemeente) geregeld. Afstemming met de verschillende betrokken partijen is dan ook belangrijk vanaf het eerste moment. (Bakker, z.d.; Boer et al., 2006; De Vries et al., 2010; Helleman, 2019; OBB Ingenieursbureau, 2005)

Sociale factoren

Volgens Brug & Van Lenthe (2006) kan de sociaal-culturele omgeving worden omschreven als de sociale en culturele normen, sociale steun en druk omtrent gezond gedrag. Rauws (2018) omschrijft dat de sociale omgeving gevormd wordt door aspecten zoals sociale steun, sociale netwerken en sociale cohesie, maar ook door sociale ongelijkheid, sociaal kapitaal en de sociaaleconomische status. Hierbij worden ook een aantal kenmerken van de sociale omgeving genoemd, zoals vriendjes en vriendinnetjes die er in de buurt wonen en de sociale veiligheid.

Samen: buiten spelen is leuker wanneer je dit samen met ander kinderen kan doen. Het hebben van broertjes, zusjes of vriendjes die dichtbij wonen heeft een grote invloed op het speelgedrag. Het bevordert de sociale ontwikkeling (teamwork, competitiedrang, empathisch vermogen). Samen spelen kan verder worden bevorderd door het toevoegen van toestellen die pas functioneren bij samenspel (Barbour, 1999). Hierdoor kunnen de kinderen ook in contact komen met onbekende kinderen (van den Bogaard et al., 2009).

Sociale faciliteiten: plan ook ruimte in voor sociale faciliteiten, denk hierbij aan plekjes waar de kinderen met elkaar kunnen kletsen. Bovendien maakt het toevoegen van bankjes het voor ouders mogelijk hun kind in de gaten te houden en tegelijkertijd in contact te komen met andere volwassenen. De speelplek wordt zo ingezet als sociaal bindmiddel voor jong en oud in de samenleving. (Helleman, 2019; van den Bogaard et al., 2009)

Beheer: rondhangende jongeren en volwassenen zijn een groot probleem bij de speelplekken. Niet alleen de ouders vinden dit gevaarlijk, maar ook de kinderen voelen zich onveilig waardoor ze niet buiten gaan spelen. De sociale veiligheid kan worden verbeterd door toezicht op de speelplekken, zoals beheerders, die kunnen ingrijpen waar nodig.

Deze beheerders kunnen er tevens voor zorgen dat de speelplek goed onderhouden wordt wat de kwaliteit en aantrekkelijkheid ten goede komt. (Boer et al., 2006; Bakker (z.d.); Helleman, 2019)

Participatie: het organiseren van activiteiten (eventueel samen met de oudere jongeren die vaak tot last zijn) zorgt ervoor dat de speelplek het kloppend hart van de buurt wordt. Een plek om te spelen, ontmoeten en leren. (Bakker, z.d.; van den Bogaard et al., 2009)

Conclusie

Bovenstaande informatie geeft een overzicht van de fysieke en sociale factoren die een rol spelen bij het succes van een populaire speelplek (zie ook figuur 1). Door een speelplek zo optimaal en aantrekkelijk mogelijk in te richten kan het buitenspelen van kinderen worden bevorderd. En dat is wat we allemaal willen, 1.2 miljoen kinderen die dagelijks buitenspelen!

Figuur 1: Overzicht van de fysieke en sociale factoren met hun risico's en kansen

Over Innosportlab Sport & Beweeg

Innosportlab Sport & Beweeg is een non-profit innovatiecentrum, gevestigd in Eindhoven. InnoSportLab innoveert om sport en bewegen vanzelfsprekend te maken. Samen met eindgebruikers, bedrijven, overheden en kennisinstellingen werkt InnoSportLab aan nieuwe producten, diensten en methodes die bijdragen aan deze missie, binnen zowel de sportomgeving als de publieke ruimte. InnoSportLab streeft naar innovaties die leiden tot maatschappelijke én economische impact, is 'certified partner' van het nationale Sportinnovator programma, en actief partner in het Brainport innovatiecluster 'Sports & Technology'. https://www.innosportlabsportenbeweeg.nl/

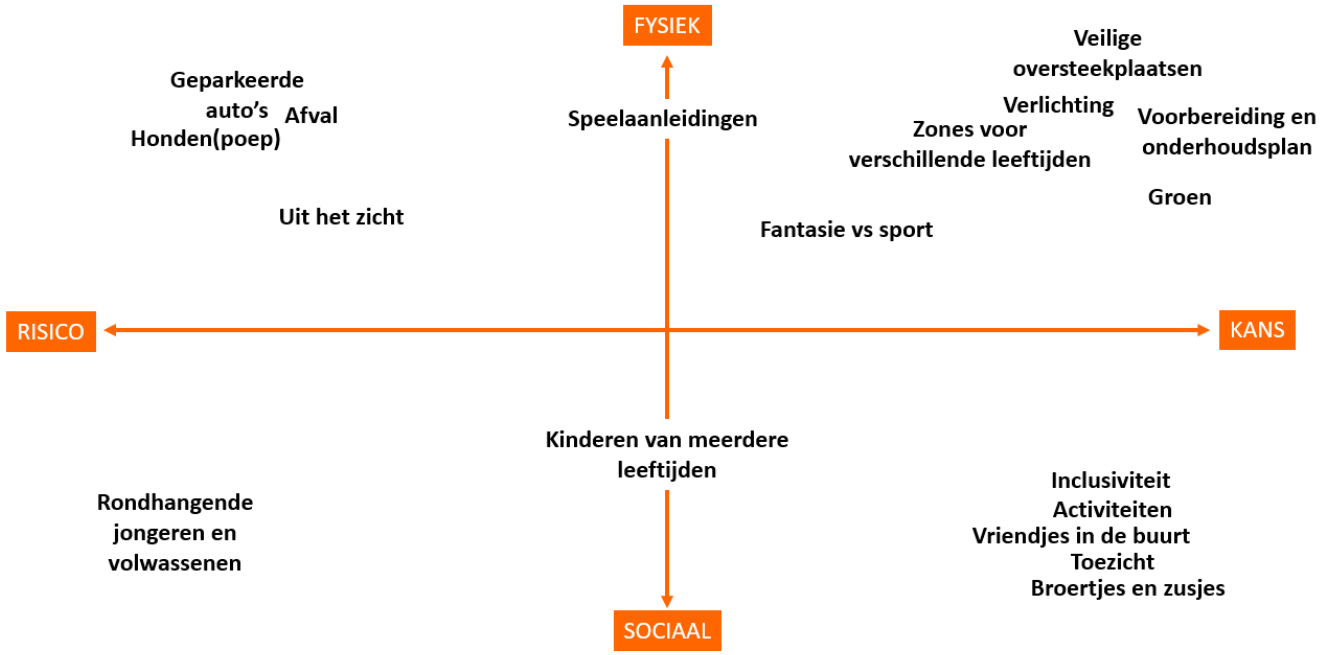

Referenties

Ter inspiratie voor dit artikel is gebruik gemaakt van een eerste verkennend onderzoek door Robin Hutjens, student Sportkunde aan Fontys Sporthogeschool, in opdracht van InnoSportLab Sport & Beweeg. Dit verslag is opvraagbaar via info@innosportlabsportenbeweeg.nl

Alleman TA, Storm I, Penris MJE. Beweging en veiligheid in de wijk: handleiding bewegingsbevorderende en veilige wijken. Bilthoven: RIVM, 2005.

Bakker, I. (z.d.). *TNO Symposiumverslag Speelplekken: Wat maakt een speelplek tot een succes?* Geraadpleegd van http://www.speeltuinwerkgroningen.nl/files/TNO-symposiumverslag-speelplekken.pdf

Barbour, A. C. (1999). The impact of playground design on the play behaviors of children with differing levels of physical competence. Early Childhood Research Quarterly, 14, 75-98.

Berkhout, L. (2018). *Waarom vrij spelen in de natuur belangrijk is voor de totale ontwikkeling van het kind.* Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/s12451-018-0175-0

Boer, N. D., Bakker, I., de Vries, S. I., & en Jeugd, P. W. (2005). Beweegvriendelijke wijken voor kinderen van 6 tot en met 11 jaar.Brug, J., & Van Lenthe, F. (2006). *De omgeving als determinant van gezond gedrag*. Geraadpleegd van https://link.springer.com/article/10.1007/BF03087971

de Vries, S. I., Slinger, J., Schokker, D. F., Graham, J. M. A., & Pierik, F. H. (2010). *Beweegvriendelijke stadswijken voor kinderen: resultaten van een quasi-experimenteel onderzoek*. Leiden: TNO Preventie en Zorg.

Helleman, G. (2019, 16 mei). *Playable cities: What?* Geraadpleegd van http://urbanspringtime.blogspot.com/2018/07/playable-cities-what.html

Jantje Beton. (2018). *Buitenspelen Onderzoek 2018*. Geraadpleegd van https://jantjebeton.nl/uploads/files/Onderzoek%20Buitenspelen%202018%20-%20Jantje%20Beton.pdf

Meijer, A. (2016, 23 november). *Checklist voor een uitdagende, avontuurlijke en beheersbare speeltuin*. Geraadpleegd van https://pretwerk.nl/opinie/checklist-uitdagende-avontuurlijke-en-beheersbare-speeltuin/46698

OBB INGENIEURSBUREAU. (2005). Visie speelruimte. Geraadpleegd van http://www.obbingenieurs.nl/visie1.html.

Rauws, R. (2018). *"Buitenspelen is gewoon leuk!"* Geraadpleegd op 14 oktober 2019, van file:///C:/Users/Robin/Downloads/Scriptie%20Buitenspelen%20-R.H.S.%20Rauws.pdf

SiteWise Webmedia B.V. Nijmegen, info@sitewise.nl. (2019, 11 januari). *Wat maakt of kraakt een speelplek?* Geraadpleegd van https://www.stad-en-groen.nl/article/28177/wat-maakt-of-kraakt-een-speelplek

Van den Berg, A., Koenis, P., Van den Berg, M. (2007). *Spelen in het groen.* Geraadpleegd van https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/25979

van den Bogaard, J., Lobst, S., Schuster, M., Vaandrager, L., Borgharts, S., Custers, M. H. G., ... & Odink, J. (2009). Speelnatuur in de stad. Hoe maak je dat?.

Veitch, J., Bagley, S., Ball, K., & Salmon, J. (2006). Where do children usually play? A qualitative study of parents' perceptions of influences on children's active free-play. Health and Place, 12, 383-393